

הלכה ערוכה

תשובות ופסקים שנתבררו בבית ההוראה

רשת בתי הוראה

הוראה כפלגה

בראשות הגאב"ד הגאון הגדול
רבי אברהם צבי הכהן שליט"א
רב דקול הסידים שיכון ה' בני ברק

חודש תשרי תשפ"ג | גליון כ"ח

תשובה ערוכה

מאת מורינו הגאב"ד שליט"א

הכשרת סוכה גבוהה ע"י איצטבא או חבוט רמי

במענה לשאלת מע"כ, אודות הסוכה הגדולה שרוצים לעשות בהיכל הטישים בבית המדרש של כ"ק אדמו"ר שליט"א, ההולך ונבנה בימים אלו. היות וגובה ההיכל הוא כ-15 מטר, שהם הרבה יותר משיעור עשרים אמה, אפילו לשיעור האמה הגדול דהצל"ח והחת"ס והחזו"א [לפ"ז השיעור מעט פחות מ-12 מטר], וכל שכן לשיעור האמה הקטן דהגר"ח נאה [לפ"ז השיעור הוא 9.60 מטר], שאלנו מע"כ אם צריך להשפיל את הסכך לגובה עשרים אמה, ואז לא תהיה אפשרות לראות את תוך הסוכה מהחלונות הקבועים בקיר עזרת הנשים, וכן לא תהיה אפשרות לבנות פרנצים גבוהים כל הצורך, או שיש בכל זאת דרך להכשיר את הסוכה, אע"פ שיניחו את הסכך בגובה גג ההיכל.

תשובה:

הכשרת הסוכה ע"י איצטבא

איתא בגמ' סוכה ד' ע"א: "היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולה, ויש בה הכשר סוכה, כשרה", פירש"י: "דופן האמצעי - דסתם סוכה בת שלשה דפנות, כי מתניתין, והרביעית היא כולה פתח. על פני כולה - שמיניעין שני ראשי האיצטבא לשתי דפנות הצדדין, ואיצטבא הוא בנין אבנים וטיט. אם יש בה באיצטבא שיעור הכשר סוכה קטנה, שבעה טפחים ומשהו, דהיינו ראשו ורובו ושלחנו, כשרה כל הסוכה, שיש לה שלש דפנות. והאי הכשר סוכה אפילו מן האיצטבא והלאה, דמינין חללה מראש האיצטבא ומעלה, ונמצא דופן אמצעי כולו כשר, ודפנות הצדדיים ברחב האיצטבא הוכשרו בה - הרי כאן סוכה קטנה כשרה, ואמרין לקמן (סוכה יט, א) - פסל היוצא מן הסוכה, נידון כסוכה, ומפרשינן ליה, אם יש הכשר סוכה ביחד, ועוד יש בסוכה לפני והלאה פסל, היינו סכך העשוי בפסולת גורן ויקב, שזוהו דרכן ליעשות, ויוצא מהכשר סוכה, שאין לו הכשר דפנות - נידון כסוכה, הלכך, כל הסוכה כמות שהיא גדולה כשרה.

וכ"פ בשו"ע (או"ח סי' תרגל סעי' ה'): "היתה גבוה מעשרים ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולה, ובה שיעור סוכה, כשרה כל הסוכה - אפילו מהאצטבא והלאה".

וא"כ לכאורה אשכחן פתרי לסוכה דידן, לבנות מדף בטון [איצטבא] ברחוב שבעה טפחים (70 ס"מ לשיעור הטפח הגדול) על פני אחת הדפנות מעבר לעבר, בגובה כזה שישארו פחות מעשרים אמה ויותר מעשרה טפחים עד לסכך [דהיינו בין 5.4 מטר ל-14 מטר], וממילא מדף זה יהיה סוכה כשרה, ושבו תוכשר כל שאר הסוכה מדין פסל היוצא, אף שהיא גבוהה יותר מעשרים אמה.

וצריך לעשות מדף זה בדופן שאין לפניו פרנצ'ע, כדי שלא יהיה הפרענצ'ע עם העומדים עליו מחיצה בין הפסל לשאר הסוכה. ולכן לכאורה הטוב ביותר לעשותו בצד שבו יושב כ"ק אדמו"ר שליט"א.

אלא דהא בורכא, דהנה המאירי שם כתב בהסבר דין זה: "ולא סוף דבר במקום האצטבא, שזו לא הוצרכה, אלא אף כל שאר הסוכה כשרה, וישנין אף במקום שאין בו אצטבא, כדין פסל היוצא מן הסוכה שנידון כסוכה, אחר שצלו של אותו פסל מרובה מחמתו, ופירושוהו בקנים היוצאים מסכך הסוכה לפני הסוכה ודופן אחת נמשכת עמהם, ואף על פי שאין בה דפנות בכל הצורך, מפני שאנו רואין כל הדפנות כנגרות אחר אותו הפסל, כך אנו רואים האצטבא, כאלו מתפשטת בכל הסוכה".

המשך בעמ' ד'

ערוכות בקצרה

שו"ת

הכרעות ברורות ותשובות קצרות שנתקבלו ונשמעו מפי מורינו הגאב"ד שליט"א בקו בית ההוראה ידועה מחלוקת הגאון רבי ישראל מסלאנט עם החפץ חיים זי"ע, לגבי מי שסיפר לשון הרע על חברו, ורוצה לשוב על חטאו, האם צריך לספר לו שדיבר עליו, ולבקש ממנו מחילה. הח"ח סבר שצריך לספר לו, והגרי"ס שלא צריך לגלות. והנה המג"א (בסי' תר"ו בהקדמה לס"ק א) כתב: 'בשעת מחילה צריך לפרט החטא לחבירו (ב"ח). ונ"ל דאם חבירו מתבייש בזה, לא יפרט אותו, ע"כ. ולכאורה דברי מג"א אלו הם ראייה ברורה להגרי"ס, והרי המשנ"ב עצמו שם הביא את דברי המג"א, וא"כ צ"ב איך מתיישבים הדברים זה עם זה.

תשובה: אין סתירה מדברי המג"א והמשנ"ב לפסק הח"ח. כי הח"ח סבר, שמה שחברו יצטער כשיספר לו שדיבר עליו לה"ר, לא מוריד ממנו את החיוב לבקש ממנו מחילה, כי אם אינו מבקש מחילה, נשאר עם האיסור של בין אדם לחברו, ולכן נשאר החיוב לבקש מחילה. אבל המג"א והמשנ"ב מדברים, כשמבקש מחברו למחול לו, ומסכים לומר שהוא מוחל לו, אלא שהנידון הוא אם צריך לפרט, על מה הוא מבקש מחילה, ועל זה אומרים שאין צורך לפרט, אם חברו אומר 'מחול לך'.

מי שצריך רק לשתות שיעורים ביוה"כ, האם מותר לו לשתות אנשור, שזה משקה המזין ונותן תזונה לגוף, והאם משערים בשיעור אכילה, שהוא פחות משיעור שתיה.

תשובה: הכלל בכל דיני התורה, שדבר נוזלי נחשב כמשקה, ולא משנה כמה הוא מזין. לכן חלב [בצירה] שהמחהו וגמעו, נהפך למשקה [חולין ק"ב ע"א]. אם כן האנשור נחשב משקה, ושיעורו כמשקה.

התעוררה שאלה על כשרות ארתוג, ושלחו את האתרוג עם ילד, לשאול מורה הוראה, מה דין האתרוג, והילד אומר שהמורה הוראה אומר שהאתרוג כשר. האם מותר לסמוך על הילד?

תשובה: מצאנו כעין זה לגבי עוף, ששלחו עם קטן לשוחט, ואמר שהשוחט אמר לו שהעוף נשחט כדין, שבתבואות שור [סי' א' סעי' ל"ה] התיר. ומבאר, שקטן אינו חשוד כששולחים אותו לשוחט מסוים, כיון שהוא מילתא דעבדי לגלויי, והקטן מפקד שיתפסוהו בשקר, ולכן אינו חשוד לשקר, שיאמר להיפך ממה שהשוחט אמר. ואם כן הוא הדין בנידון דידן, שאם אומר מה אמר המורה הוראה, ויודעים את מי שאל, מותר לסמוך עליו.

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

משיבים בהלכה תשובות מרבני בית ההוראה בשאלות שנשאלו בקו הלכה למעשה

הרה"ג ר' ישראל כהן שליט"א
דומ"ץ בבית ההוראה
מו"ץ בקהילת ויזניץ בני ברק

סכך פסול שנמשך מחוץ לסוכה

שאלה: הסוכה בבית נמצאת בחלק הפנימי של הסלון, ושולשת קירות הסלון משמשות כג' דפנות, כך שכשליש מהסלון הינו סוכה ושני שלישי נמצא מתחת לתקרת הבית. אני מסתפק, היות ומעל הסכך נמצא גגון מפח ברובח כ- 15 ס"מ, העשוי למונע חדירת גשם במשך השנה, האם מותר לאכול ולישן מתחת גגון זה, כדין סכך פסול פחות מג' טפחים, או שמא הגגון מצטרף לתקרה הקבועה של המשך החדר, וא"כ גם דין הגגון כסכך פסול בשיעור יותר מג' טפחים?

תשובה: נפרט קצת מדיני מחיצות ודפנות הסוכה, ובסופם נסדר בעז"ה את ההוראה להלכה.

המקור לדין זה נמצא במסכת סוכה (דף יד:) בברייתא, 'נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה, אע"פ שלא הכניס אלא ג' פסולת, וביארו שם בגמרא שהמדובר הוא באופן 'דאנחה אפומא דמטלתתא, והיינו, שהניח את הנסר בפתח הסוכה, ורק שלשה טפחים ממנו נכנסו לסוכה, והטפח הרביעי נמצא מחוץ, והוא פסול, מפני שאנו מתייחסים כאילו כל הארבעה טפחים הם בתוך הסוכה. ופירש רש"י, 'מדוע הם כארבעה טפחים שבתוך הסוכה, וז"ל: 'שאין שם דופן דלפקיה מיניה על ידי דופן עקומה, דהא אין כאן דופן אלא פתח, ואף על גב דלא עייליה כוליה לתוך חלל דפנות הצדדים - פסול, דההוא טפח דאבראי מייחשב נמי כי סוכה, דאלו סכך כשר הוה - מותר לישן שם, ויוצא ידי סוכה, דאמרין לקמן פסל היוצא מן הסוכה כי האי גוונא - נידון כסוכה'. עכ"ל.

ונחלקו המהרש"א והגמג' אברהם בביאור דברי רש"י (עיין סימן תרל"ב מ"א סק"א). ועל פי הבנת הגמג"א בכוננת רש"י, עולה להלכה, שאם תהיה 'דופן' בפתח הסוכה, שמפסיק בין השלשה טפחים שבסוכה, לטפח הרביעי שמחוץ לסוכה, אפשר להכשיר את החלק שבתוך הסוכה, כדין סכך פסול פחות מג' טפחים (ועיי"ש במהד"ש ובפמ"ג וביד אפרים. אך יבאר את הלשון 'דופן עקומה, ואכמ"ל). ואילו המהרש"א חולק, וסובר שחלק הנסר שבסוכה, נידון כ'דופן עקומה, ואסור לאכול ולישן תחתיו, גם אם יהיה 'דופן' המפסיק בפתח הסוכה. (וכעין דבריו כתב הקרבן נתנאל, פ"א סימן ל"ה סק"ז).

ומסתימת לשון המשנ"ב (שם סק"ז) נראה שהחמיר לפסול חלק זה, גם אם יהיה דופן המפסיק, וצ"ע בשעה"צ, שהחמיר מחמת שהמג"א הסתפק בזה. אך החזו"א כתב (פמ"ד, סק"ב) שוודאי הדין כמסקנת המג"א שמוותר לישן תחתיו, ותמה על המשנ"ב, 'מדוע כתב שהמג"א הסתפק בזה. וכן הכריע למעשה בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן ע"ג, ח"ו סימן ע"ה, ח"י סימן צ"ט) שמועילה דופן המפסקת, להכשיר את החלק שפחות משלשה טפחים.

דיני המחיצה: אלא שיש לדון איזו מחיצה נדרשת כאן. והנה במקראי קודש (ח"א ס"ב) כתב שמפסיק ב'צורת הפתח' בלבד, משום שאין זה מדין 'דופן', אלא מדין 'מחיצה', לחלק את הסכך פסול לשניים, ובה מועילה צורת הפתח, כמו בעירובין. ובשם הגרשו"א זצ"ל מובא (הליכות שלמה פ"ז ה"ח, וע"ש בדבר הלכה ס"ק י"ג) שהסתפק שמא אין מועילה צורת הפתח לבד, והורה הלכה למעשה לעשות מחיצה גמורה.

ולגבי משך הדופן, עיין בשב"ל (ח"א קס"ט), לגבי דין צו"פ (דופן שלישי) שתלוי במחלוקת ראשונים, אם המחיצה הנדרשת היא מצד חיוב דופני הסוכה (שתיים כהלכתו ושלישית ז"ט), או שצריך דופן שלמה על פני כל צד זה, כדי לחצוץ בין הסכך הפסול והכשר. ומסקנתו שצריך שיהיה על פני כל הדופן. וכן מסתבר לנידוד, שצריך מחיצה שלמה על פני כל צד זה. וכן פוסק מורינו הגאון ד' שליט"א, 'על פי מה ששמע מפי מורן השבט הלוי זצ"ל, שיש לעשות מחיצה ממש במשך ז"ט, ואח"כ ימשיך בצורת הפתח על פני מולה (וצ"ב למה לא מספיק שחלק הדופן יהיה קצת יותר מארבעה טפחים).

אם צריך שהמחיצה תגיע עד הסכך: בשו"ת אמרי יושר (ח"א ע"א) והמקראי קודש (שם) כתבו שהדופן המפסיקה תגיע עד הסכך ממש, ואי אפשר להקל כאן מצד גוד אסיק, אולם דעת החזו"א (שם) וכן הכריע בשב"ל (שם). שמספיקה מחיצה גבוהה עשרה טפחים.

והנה כל זה, באופן שהסכך פסול מקצתו בתוך הסוכה, ומקצתו ממשיך חוץ לסוכה. ויש לפעמים גם שהחלק הפסול הוא בסכך כשר, שנמצא בחלקו מתחת לגגון, וכדומה, באופן שפוסל חלק זה, שגם שם צריך לחצוץ חלק זה, ע"י מחיצה שלמה, ומשום 'חבוט רמי', ואכמ"ל.

אך יש לדון להכשיר באופן אחר, ע"י שיגביה את הסכך הכשר מעל גובה התקרה. והנה הט"ז כתב (סימן תר"ל סק"ט, והעתיקו המשנ"ב סק"ט) בדין 'סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין, שאם מסיר חלק מתקרת החדר, ורוצה לעשות סוכה באחת מזוויות החדר, באופן שנמצא שיש לסוכה רק שתי דפנות, שאפשר להתיר מצד פ' תקרה יורד וסותם, כיון שהתקרה עשויה לחדר זה, ואינו דומה לסיכך ע"ג אכסדרה, ויעשה צו"פ שיהא ניכר בתוך הסוכה. ועיי"ש שאם אין קורת הבית רחבה ארבעה טפחים, לא שייך להתיר מצד פ' תקרה יורד, אך בענייננו שתקרת הבית וודאי רחבה ד' ועשויה לצורך חדר זה, לכו"ע מועיל פי תקרה עם צו"פ.

אלא שיש להזהר שיהיה ניכר סיום התקרה, ואם הסכך ממשיך במפלס ישר עם סיום התקרה, או שהוא מתחתיה, לא שייך לדנו כפי תקרה יורד, ויסדר הסכך יהיה גבוה יותר, באופן שסיום התקרה יהיה ניכר.

עלה להלכה: אם הסכך הכשר הוא במפלס אחד עם תקרת החדר, או מתחת לתקרה, צריך לעשות מחיצה בגובה עשרה ורוחב שבעה טפחים, ואח"כ צו"פ על פני כולה, כדי לחצוץ פחות מג' טפחים אחרי תחילת הסכך הפסול. ואם מפלס הסכך הכשר נמצא מעל סיום פי התקרה, יכול לסמוך על פי תקרה, ויוסיף שתי קורות בשני צדדי הסוכה, כדי שתהיה ניכרת צורת הפתח.

הרה"ג ר' ישראל סנקביץ שליט"א
דומ"ץ בבית ההוראה
ראש כולל יור"ד בכלל פרשבורג ירושלים

הבאת כלי בישול לסוכה

שאלה: היות והסוכה שלנו ממוקמת בחצר הבנין, ברצוני לשאול כיצד ראוי לנהוג בעת הגשת המאכלים והבאתם לסוכה. האם יש לערות את התבשילים מהסירים, ולהכניסם לסוכה רק בתוך צלחות, או שיש מקום להתחשב בקושי ומרחק, ולהקל להכניס את הקדירות לסוכה?

כמו"כ, אשמח לשמוע כלל ברור, מה שיעור הזמן לאחר האכילה, שיש להוציא מהסוכה את הכלים הריקים? והאם מותר להניחם בצד, או מתחת לחלק שהוא סכך פסול (דופן עקומה)?

תשובה: אף שנהגו העולם שלא להכניס את הקדירות לסוכה, מ"מ יש להקל במקום שירחה וכיו"ב. אלא שיש להיזהר להוציאם מהסוכה, מיד בגמר השימוש בהם.

ביאור ומקורות: שנינו במסכת סוכה (דף כ"ט), 'אמר רבא, מאני מיכלא - בר ממשלתא', [כלי מאכל - מחוץ לסוכה]. ונחלקו ראשונים בטעם ושוש האיסור, שרש"י פירש, 'קערות, לאחר שאכלו בהם, צריך להוציאן מחוץ לסוכה', וכן כתב הטור (סימן תרל"ט) 'אין מניחין כלי אכילה בסוכה, אחר האכילה, מפני שהן נמאסין'. ובבית יוסף העתיק בשם יש מפרשים שהביאם המרדכי, וכ"כ התוס', שהדין אמור כ"ב קדירה ואגני לישא, דטעמא דבעינן כעין תדורו, והני אין רגילין להיות בבית דירה ... ולאו טעמא משום מאיסותא'. וכ"כ ראב"ה דקערות לאחר שאכלו שרי לאנחניהו בסוכה, ובה"ג מפרש - מאני מיכלא כגון קדירה ושפוד עכ"ל, וכ"כ התוס'. עכ"ל הב"י.

ומבואר בפוסקים שתי נפק"מ למעשה, שיש בין הטעמים: א. אם מותר להכניס לסוכה, תבשיל שבתוך הקדירה. ב. אם צריך להוציא מהסוכה, את כלי הסעודה הריקים (צלחות וכו'), מיד לאחר גמר האכילה. שלדעת רש"י והטור, שטעם האיסור הוא משום 'מאיס', אין כל איסור להכניס לסוכה סירים המלאים במאכלים, משום שאין זה דבר מאוס, ומצד שני, יש להוציא מהסוכה, את כלי האכילה הריקים והמאוסים, מיד בגמר האכילה. ואילו לשיטת המרדכי והתוס', שטעם האיסור הוא משום 'תשבו כעין תדורו', אסור להכניס לסוכה כלים שמבשלים בהם, כיון שאין דרך דירה להכניס כלים אלו למקום האכילה, אמנם אין חיוב להוציא בתום הסעודה את הצלחות והסכו"ם, מנח 'תשבו כעין תדורו', שהרי זוהי דרכו בכל השנה.

עד כמה, והיכן, יש להחמיר: לפני שנעניין כיצד הכריעו הפוסקים במחלוקת הנ"ל, נציין בקצרה עד כמה ראוי להחמיר בדין זה, שיש לדעת ששיטת חלק מהראשונים, שהסוכה נפסלת ע"י הכנסת קדירות, שדעת רבינו מנוח (הביאו בשעה"צ שם סק"ג, בשם הח"י אדם) שהסוכה נפסלת מדרבנן, וכל עוד שהסיר נמצא בסוכה, אין לברך ליישב בסוכה, וכ"כ הראב"ד להוכיח מהר"ף. אכן דעת הר"ן, והרמב"ן במלחמות, ובעל המאור, שאין הסוכה נפסלת בזה. ובמשנ"ב (סק"ה) הכריע שאינה נפסלת, אך מ"מ מותר להחמיר לכתחילה ולחשו לדעת רבינו מנוח והראב"ד, שאין לברך ליישב בסוכה כל עוד כלים אלו נמצאים בסוכה.

והעיר בזה מו"ח הגאון הגדול גאב"ד פרשבורג שליט"א, שלדעת רבינו מנוח שהסוכה נפסלת, היה מקום להחמיר ולא לאכול בסוכה, כל עוד כלים אלו בתוכה. אמנם המשנה בכתב רק שאין לברך, ולא כתב שאין לאכול. ואולי י"ל בדעתו, שהיות והסוכה אינה נפסלת אלא מדרבנן, חשש להחמיר אך ורק בברכה לבטלה ולא באכילה. ובבכורי יעקב כתב, שאין להניח את הכלים אף מתחת לדופן עקומה שבסוכה, אם דופן זו מכשירה את הסוכה (היינו שהיא אחת מג' דפנות), משום שגם קדושת הדפנות גדולה מאד. אך אם היא דופן רביעית, יש להקל במקום הצורך ולהניח תחתיה כלי אכילה או פח אשפה וכדו', גם אם הוא בתוך הסוכה. וא"כ יש עצה להניח קצת סכך פסול ליד אחת מהדפנות ואז יחשב הסכך הפסול כחלק מהדופן ויהיה מותר להניח תחתיו כלי בישול. (הערת מו"ח שליט"א).

הכרעת השו"ע ורמ"א: בשו"ע (סימן תרל"ט סעיף א) פסק: "כלי אכילה, כגון קדירות וקערות, חוץ לסוכה". והוסף הרמ"א: "לאחר אכילה". וביאר המג"א (פק"ג) שמילשון השו"ע משמע שדין אחד לקדירות וקערות, שקודם אכילה מותר להכניסן לסוכה, ולאחר אכילה אסור להשאירן, משום שהן מאוסות. נמצא שביאר את דעת המחבר והרמ"א כרש"י. ולפי זה יהיה מותר להביא לשולחן קדירות מלאות בתבשילים, כדי להקל מהן לסועדים. אך במשנה"ב (פק"ה) כתב שחוששים לדעת התוס', ולכן "העולם נוהרים, שלא להכניס קדרה, אף קודם אכילה". ובשעה"צ (פק"ה) הוסיף, שיתכן שאף לדעת רש"י אסור להכניס את הקדרות לסוכה, שהרי אפשר לערות את התבשיל לקערה חוץ לסוכה. ובהמשך דבריו כתב (שעה"צ פק"ה), שיש לפרש גם בדעת המחבר, שאסור להכניס קדירה לסוכה (ומש"כ לאחר אכילה, כוונתו, שאז אסור גם קדירה וגם קערה). והעלה המשנה"ב להלכה, שבכל כלי שאין הדרך להביאו לשולחן בכל השנה, ודאי יש להזהר.

ויש שכתבו להלכה (חו"ע סוכות), שלפי מנהג העולם, אין להכניס לסוכה קדירות מלאות, ולחלקן לסועדים בשעת הסעודה, ואפילו מי שרגיל בכך של השנה בטלה דעתו בסוכות, ויש לחוש לדעת המחמירים שהאיסור הוא משום תשבו כעין תדורו.

אכן, במקום מירחה מרובה, וכנידו"ד, שהסוכה בהצר ורחוקה מבינו, ויש מירחה גדולה להוריד לכל סועד את מנתו בנפרד, יש לסמוך על עיקר הדין, שפסקו השו"ע ורמ"א כרש"י, שמותר להכניס לסוכה את הקדירות המלאות בתבשילים. ויש לדייק כן במש"כ השעה"צ, שאף רש"י מודה לבה"ג ותוס', אם יש אפשרות לערות מהקדירה לקערות מחוץ לסוכה, ומבואר שבמקום שאי אפשר, או שפעולה זו כרוכה במירחה יתירה, מותר להביא את הקדירה לסוכה.

אלא שיש להקפיד להוציא את הקדירה הריקנית מיד לאחר שהשתמש בה. וכבר עורר המג"א (שם) על מנהג העולם להקל, שאינם מוציאים את הכלים מהסוכה מיד לאחר אכילה, שאינו נכון. ויש לעורר ולהזהר להוציא מן הסוכה את כל הכלים הריקים מיד לאחר האכילה, ואפילו בין המנהג הראשונה לשנייה, (אך מבואר בפק"ה) (משנה"ב פק"ה) שאין צורך להוציא את הכוסות, משום שאינן מאוסות כ"כ, ועוד שאין קבע לשתיה). [ועיין בספר עש"כ (פרק י"ב הערה ק) שכתב שלפי זה נמצא, שבסעודה שלישית של שבת חול המועד סוכות, מותר לפנות מן הסוכה את הכלים ושיירי המאכל סמוך לשקיעה, ואינו נחשב כמכין משבת לחול, כיון שמוטל עליו לעשות כן מפאת קדושת הסוכה].

הרה"ג ר' חיים גרינפלד שליט"א
דומ"ץ בבית ההוראה
מו"ץ בקהילת וויניץ בני ברק

קולות שהקילו לכבוד שמחת התורה

יום שמחת תורה נתייחד בדבר שלא מציינו כמותו בשאר ימים טובים, והוא, הקולות הרבות שהקילו בו בכמה עניינים, ומקורו מפורסם בפק"ה הקדמונים, בשו"ע, ספרי שו"ת וספרי חסידות. ובאמת יש לעיין בדבר, מה נשתנה יום טוב זה משאר ימים טובים.

ונראה לתעם לשבח, שהרי המתבונן באלו המנהגים, כפי שיבוארו היטב לפנינו בס"ד, יתפעל ביותר מנוהג שמחת התורה ששמחו בה ישראל קדושים בכל הדורות, עד כדי כך שהראשונים ראו את כל הקולות שנהגו בהן ישראל ועם כל זאת שמחו ולא מוחו. ומשעם לכך, מפני שהתורה"ק היא מושב חיינו, וכשהשמחה לעילא ולתתא פורצת גבולות, אזי האהבה מקלקלת את שורת הדין. וכן מצאנו בשמחת חנוכה בית המקדש, שעברו על איסור אכילה ביה"ב (מו"ק ט). וראה רש"י עה"פ באתי לגני וגו' אכלתי יערי עם דבשי (שה"ש ה, א), שפרש שהפסוק נאמר על חנוכה הבית, שבה נתקבלה ברצון קטורת יחיד, אף שאינה נוהגת לדורות, וכונת הפסוק היא, שמרוב חיבה לישראל, אומר הקב"ה - אכלתי יערי עם דבשי, כלומר, אכלתי את הקנה עם הדבש, אף שהקנה אינו ראוי לאכילה (יעו"ש ובפחד יצחק חנוכה מאמר י"ב שהרחיב בו).

ולאור כל זאת, ענינו ואמרנו, שבדי להתבונן בעוצם מעלת שמחת התורה, ראוי ונכון לעיין בהלכות אלו שהקילו בהן. ועל כן ליקטנו וערכנו כאן את כל הקולות שנהגו בהן ישראל על פי הקדמונים והצדיקים אשר מימיהם אנו שותים, ועי"ז נשמח ונעלו בתה"ק ביתר שאת ועונו, כי היא לנו עז ואורה.

א) היתרים בעת הריקודים לכבוד התורה:

אף שאין מרקדין בשבת ויו"ט, שגורו חכמים שמא יתקן כלי שיר' (ביצה ל"ו), מ"מ התירו לרקוד בשעה שאומרים קילוסין לתורה, שהתירו איסור שבות לכבוד התורה, ובוודאי שההיתר הוא רק ברקידה וטפחות ידיים, ולא בכלי שיר. (שו"ת מהר"ק שורש ט, ומקורו מהגאונים. הובא בב"י סימן של"ט בלא חולק, אך לא הביאו בשו"ע, אלא במג"א, ט"ז, שועה"ב ומשנה"ב. ובפמ"ג תמה מאי שנא משאר שבותים שלא התירו לצורך מצווה, ונדחק בתירוץ, ועכ"פ היתר הוא מיוחד לכבוד התורה).

מלאכה שא"צ לגופה: היה מנהג קדמוני, שהלכו לפני הס"ת באבוקות שעווה על ראשם, ולא חששו לאיסור כיבוי, כיון שהוא משאצ"ל. (שו"ת בתי כהונה, הובא ברע"א סימן תרס"ט, ועיין שהפ"ח אוסר). אף שמשאצ"ל"ג חמור יותר משאר איסורים דרבנן (עיין או"ח סימן שפ"ב ועוד).

ממורה: יש שנהגו לתת לילדים נרות שעווה דקים, והנערים מדביקים אותם על דגלים מצוירים, ובהקפות הלכו עם הדגלים לכבוד התורה (שו"ת התעוררות השובה סימן תנ"ג, ובערה"ש סימן קכ"ד ס"א, ועי"ז ש"ש כ"ד יש ליישב).

לנגן ע"י עובדים: היו שהקילו בשעת ההקפות, ולא מיהו בהם (שו"ת מכתם לדוד סי"ט, ומיישב המנהג).

ב) היתרים בעת קריאת התורה:

עליה לתורה: אף שאין להוסיף ביו"ט על מנין הקרואים (שיש לחלק בין יו"ט לשבת, ע"פ הר"ן (מגילה י"ב). והמהרי"ל החמיר בהוספות אף כשהיו הרבה מחותנים, ולא חשש לכבודם), מ"מ הקילו לכבוד התורה (סימן רפ"ב ס"א). ובכלל היתר, לחזור ולקרוא לשני מה שקרא הראשון, (אף שבעלמא קי"ל שם ס"ב) שאם השני לא מוסיף על הראשון, לא מהני, והתירו לקרות פרשה אחת הרבה פעמים (רמ"א, תרס"ט).

עשרה שומעים: ומכל מקום יש לעורר, שיש להקפיד שיהיו עשרה שומעים את קריאת התורה וברכותיה, ואם לא כן, הברכות לבטלה (חיי אדם, הובא במשנה"ב תרס"ט ס"ב). ועיין בתשובות והנהגות ח"ב ש"ח, מה שלימד זכות).

קטנים: המנהג בכל השנה, שהקטן אינו עולה אלא למפסיד (משנה"ב פ"ב ס"ב), ומ"מ בשמחת תורה, המנהג לקרוא לקטנים (ע"פ מהרי"ל שהובא בדרכ"מ תרס"ט, והטעם - כדי להנעים לתורה, ומפני חיוב מצווה. ותלוי במנהג הקהילות, שיש שנהגו לקרוא לכל קטן בפני עצמו, אם יודע לומר יחד עם הבעל קורא, ועכ"פ להבין את הקריאה. ויש שהקילו אף בחמש עליות הראשונות, ויש שנהגו לקרותן רק ביהודי כל הנערים).

בלילה: אף שאין קוראין בתורה בלילה, וכ"ש שאין לברך עליה (שו"ת משיב דבר, ע"פ המג"א קמ"ד ק"ה), בשמחת תורה הקילו בו (א"א מכוונשטאטש תרס"ט, וביאר שמברכים על המנהג, וע"פ בשו"ת מהרש"ם, ח"א קנ"ח).

קריאה ביהודי: כל הכהנים, וכל הלויים מתכבדים לעלות לתורה, ומברכים יחד את ברכותיה (ומג"א פק"ג ע"ז מצד ברכה לבטלה, ועיין בא"ר שייש, ומ"מ כתב בשער אפרים שנכון הדבר שאחד יברך והשאר יכונו לצאת - שעה"צ פק"א).

טליתל הס"ת: אף שבכל השנה אין להביא ס"ת לזמן ארעי, בשמחת תורה הקילו בו (משנה"ב תרס"ט, בשם לדוד אמת ושער אפרים).

ג) חתני התורה:

תשמישי קדושה: היו שנהגו להניח עטמות ס"ת בראש הקורא בסיום התורה, ולא מיהו בהם, אף שאסור להשתמש תשמישי קדושה לדברי חולין, (שו"ע קמ"ד ס"י, ומקורו בר"ן (מגילה ז), מטעם שכן התנו בתחילה, ובשו"ת הרשב"א (מיוחסות סימן ר"ס) ביאר שאינו לצורך חולין, אלא לכבוד התורה).

אש ביו"ט: "מדליקים מדורת אש לפני ביהכ"ס, וחתני התורה והמתפללים מרקדים ועושים כל מיני שמחות כמה שעות" (מנהג ורמיישא פ"ב). וכן נהגו ללוות את חתני התורה לביתם, בשמחה ובאבוקות של אש (מנהג קדום בעלעלו ועוד).

ד) זריקת תפוחים: מנהג קדום לזרוק תפוחים לכבוד שמחת התורה (מקורו בתרגום שני, בדברי המן לאחשוורוש, והובא באליה רבה תרס"ט, ובסימן שלה). ומצאנו במוספים התייחסות הלכתית למנהג זה: "נשים הקונות פירות מן הגוי בשמחת תורה ע"מ לזרוקן, מן הדין אסור, אך מוטב שיהיו שונגין כי לא ישמעו לנו" (מהרי"ל סוכות). "מותר ללקט את הפירות לתוך סלים וקופות, ואין לחוש משום מעמר, כיון שנהגו משום שמחה" (א"ר סימן שלה). ויש לזהר שלא לזרוק במקום מאוס, ויש שכתבו למחות במנהג זה (רבינו בחיי, הובא בא"ר תרס"ט, ואולי מחמת שראה בו 'הוללות', א"ח).

ה) הבערה: המנהג היה להבעיר פולווער (חומר נפץ) לשמחת התורה (המג"א כתב לבטלו, והתיר ע"י גרמא להניח מערי"ט על נו, והחיי"א אסר גם בו).

ו) סותר: יש שנהגו לסתור את בנין הסוכה, לצורך המדורה שלכבוד התורה (המהרי"ל הצדיק את המנהג, אבל התיר רק לקטנים, והובא בדרכ"מ תרס"ט. וראה עוד בבכורי יעקב).

ז) גזילה: יש שנהגו לגזול עצי סוכה מאחרים לצורך המדורה שעושין לכבוד התורה (ומאור היה שמה, והיה נהג כשרואה הנערים רצין בשמחת מביית לבית לסתור ולגזול עצי הסוכה וכו', והיסתם לגזול מהעצרים שלא רצו לתת להם ברצון" מהרי"ל ספר המנהגים הלי סוכה).

ח) צניעות: על הרה"ק רבי פינחס מקורין ז"ל מסופר: "אע"פ שבכל השנה הקפיד מאוד שלא לביא לביהכ"ס אפילו קטנות, שקשה לו למחשבות זרות, בעת ההקפות לא היה מקפיד, אלא אדרבה אמר, שרפים עומדים ממעל לו". (אמרי פנחס).

קו' הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

תשובה ערוכה

// המשך

וכתב בקהלות יעקב (סוכה סי' ג'): ובעיקר שיטת רש"י ז"ל, דמה שחזין לאיצטבא כשר מדין פסל היוצא, שתפסו הרא"ש ז"ל והמאירי ז"ל, משום דרואין את האיצטבא כאילו נמשכת עד סוף הסוכה, נראה דלפ"ז צריך שיהא ראשו ורובו באויר שלמעלה מגובה האיצטבא. אבל כשראשו או רובו באויר שלמטה מגובה האיצטבא, ודאי לא יצא. דממה נפשך, אם רואין את האיצטבא כנמשכת בכל הסוכה, נמצא זה יושב תחת רצפת הסוכה, ולא בסוכה עצמה."

ולפ"ז נדון דידן אין אפשרות להכשיר את הסוכה על ידי איצטבא. דלמשנ"ת צריך להניח את האיצטבא לפחות בגובה של 5.40 מטר, ואם כן תהיה רצפת האיצטבא הרבה מעל ראשי הנמצאים בסוכה הגדולה, ולא תועיל האיצטבא אלא להעמידם על הפרענצ'עס בגובה שמעל האיצטבא.

ואף אם היה מקום לדון אם יש לחוש לדברי הקהלות יעקב, מאחר שהפוסקים לא כתבו דין זה, מכל מקום כיון שהמדובר על בניית סוכה לקיום מצוה דאורייתא לכתחילה לציבור גדול ולשנים רבות, פשוט שאין לעשות אלא באופן שתהיה הסוכה כשרה למילוי עלמא.

הכשרת הסוכה ע"י חבוט רמי

ולכן חשבתי להכשיר את הסוכה באופן אחר, לפי מה דאיתא בגמ' (סוכה כ"ב ע"א) על מה שכתוב במשנה: "סוכה המדובללת ושצילתה מרובה מחמתה, כשרה". ובגמ': "מאי מדובללת וכו', ושמואל אמר, קנה עולה וקנה יורד וכו'. אמר אביי, לא שנו אלא שאין בין זה לזה שלשה טפחים, אבל יש בין זה לזה שלשה טפחים, פסולה. אמר רבא, אפילו יש בין זה לזה שלשה טפחים נמי לא אמרן, אלא שאין בגגו טפח, אבל יש בגגו טפח כשרה, דאמרין חבוט רמי. אמר רבא, מנא אמינא לה דכי אית ביה טפח אמרין חבוט רמי, וכי לית ביה לא אמרין חבוט רמי, דתנן - קורות הבית והעלייה שאין עליהם מעזיבה והן מכוונות, טומאה תחת אחת מהן, תחתיה טמא. בין התחתונה לעליונה, ביניהן טמא. על גבי העליונה, כנגדה עד לרקיע טמא. היו העליונות כבין התחתונות, טומאה תחתיהן, תחת כולן טמא. על גביהן, כנגדן עד לרקיע טמא. ותני עלה, במה דברים אמורים בומן שיש בהן טפח וביניהן פותח טפח, אבל אין ביניהן פותח טפח, טומאה תחת אחת מהן, תחתיה טמא, ביניהן ועל גביהן טהור. אלמא כי אית ביה טפח, אמרין חבוט רמי, וכי לית ביה טפח, לא אמרין חבוט רמי, שמע מינה."

ע"פ זה נפסק בשו"ע (סי' תרל"א סעי' ה'): "היה הסיכוך מדובלל (פירוש מבולבל), והוא הסיכוך שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה, כשר, ובלבד שלא יהיה בין העולה והיורד ג' טפחים. ואם היה ברוחב זה העולה טפח או יותר, אף על פי שהוא גבוה מג' טפחים, רואין אותו כאילו ירד למטה ונגע בשפת זה היורד, והוא שיהיה מכוון כנגד שפת היורד. הגה: דהיינו שיש באויר שבין התחתון טפח, שראוי להוריד העליון, ואז כשרה אפילו חמתה מרובה, שיהא הצל מרובה כשהחמה באמצע הרקיע."

והנה דין חבוט רמי אמרין גם בשתי קורות המונחות זו בצד זו, ולא רק כשיש שתי קורות וקורה ביניהן, כמבואר בגמ' להלן שם (ע"ב): "שתי קורות המתאימות, לא בזו כדי לקבל אריח ולא בזו כדי לקבל אריח, אם מקבלות אריח לרחבו טפח, אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו צריך להביא קורה אחרת וכו', רבי יוסי ברבי יהודה אומר, רואין העליונה כאילו היא למטה ואת התחתונה כאילו היא למעלה, ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אמה והתחתונה למטה מעשרה, הא זה וזה בתוך עשרים, אמרין חבוט רמי, אף על גב דלית ביה טפח". הרי דגם בשתי קורות זו בצד זו אמרין חבוט רמי.

ולפ"ז אפשר להניח סכך ברוחב שבעה טפחים לרוחב אחת הדפנות מעבר לעבר, למטה מעשרים אמה [דהיינו עד גובה 9.60 מטר], ואת שאר הסכך להניח בגובה ההיכל, ויתחשב הכל סוכה אחת, מדין חבוט רמי, ושוב תהיה גם שאר הסוכה כשרה מדין פסל.

ולכתחילה צריך להזהר שלא יבלוט הסכך העליון מעל הסכך התחתון, אלא יסתיים בשוה לו מעל החלל, דלדעת חלק מהראשונים רק ככה"ג אמרין חבוט רמי, אפילו כשיש בחלל טפח, כמבואר ברש"י שם ע"א ד"ה ותני, ועיי' בבה"ל שם ד"ה טפח.

וגם בזה יש להניח את הסכך הנמוך בדופן שאין לפניו פרנצ'ע, כדי שלא תחצוץ בין החלק הכשר לפסל היוצא.

אלא דבכה"ג יהיה מותר לבנות פרנצ'עס, רק באופן שהעומדים בקומות העליונות יהיו ראשם ורובם למעלה מגובה הסכך הנמוך. והנה הא דאמרין חבוט רמי, פירש רש"י (שם): "השפל והשלך אותו על האויר שתחתיו". וכ"כ הריטב"א (שם): "דחשבינן להו כאילו נתחבטו למטה ונשתו עם קנים היורדין". אם כן אין הסוכה כשרה, אלא עד גובה הסכך הנמוך.

ואמנם בפיה"מ להרמב"ם (אהלות פי"ב מ"ה) כתב בפשיטות להיפך: "כבר נתבאר בתוספתא, שכל זה בתנאי שיהא ברוחב כל קורה, פותח טפח או יותר, וגם אויר שביניהם פותח טפח, ואז רואין את הקורה העליונה כאילו ירדה אל בין הקורות התחתונות, ונעשו הכל תקרה אחת, וכך רואין את הקורה התחתונה שהיא עלתה אל בין הקורות העליונות, ונעשו הכל תקרה אחת. ולפיכך אם היתה טומאה תחת קורות הבית והעליה טמאין" [וע"ע בערוך לנר על אתר מש"כ בזה].

אמנם נידון דידן אין נפק"מ בכל זה, דאי נימא כנ"ד חבוט רמי להשוות הסכך הנמוך להגבוה, אם כן כל הסוכה למעלה מעשרים אמה ופסולה, ועל כרחק דלא אמרין חבוט רמי, אלא להשפיל את הסכך הגבוה, והסוכה כשרה רק עד לגובה הסכך התחתון.

סוף דבר, להכשיר הסוכה ע"י איצטבא אינו נכון, כיון שחייבים לעשות האיצטבא מגובה הרבה למעלה מראשי היושבים בסוכה, ונמצאו יושבים מתחת לרצפת הסוכה, ולהכשירה ע"י חבוט רמי לכתחילה אפשר, רק אם יזהרו לסיים את הסכך הגבוה מעל החלל, בשוה לסכך הנמוך, ויגבילו את גובה הפרנצ'עס, כך שיהיו כל העומדים עליהם ראשם ורובם מתחת לגובה הסכך הנמוך, ותל"מ.

ביהמ"ד קהל חסידים שכון ה' רח' הרב לוי 3 ב"ב
דרשת שבת שובה
תיאמר ע"י מורנו ורבינו הגאון
רבי אברהם צבי הכהן שליט"א
גאב"ד 'הוראה כהלכה'
בשבת פ' וילך הבעל"ט
בשעה 4:30 אחה"צ
תפילת מנחה וסעודה שלישית
10 דק' לפני זמן הדלה"נ

שעות קבלת קהל כבית ההוראה
ע"י הגאב"ד שליט"א
גם לשאלות בענייני ארבעת המינים
8:15-8:30 בבית הכנסת קהל חסידים
רח' הרב לוי 1 שיכון ה' ב"ב
13:00-13:45 בבית הכנסת מאקאווא רבנו תם 6 ב"ב
ביום ר' בין השעות 10:30-11:00
19:15-20:45 בבית הכנסת אנטניא
רה' הושע 9 ב"ב

ניתן להאזין לשיעורי הגאב"ד שליט"א בטלפון: 073-3718126

כל התצאות הרפסת הגיליון תגדירו ע"י הנדיב היקר החפץ בעילום שמו לע"נ רבינו הגדול פוסק הדור בעל שבת הלוי הגאב"ד זכרון מאיר רבי שמואל הלוי ואנשי צ"ל

לקביעת תור לבוררות בדיני ממונות ושאר עניינים ע"י הגאב"ד שליט"א ניתן לפנות לקו בית ההוראה בשלוחה 413 | לשאלות בהלכה והערות בעניין העלון ניתן לפנות למייל b038055000@gmail.com

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000